

Hoe hij het klaarspeelt zich zo te verschuilen? Stilletjes zakt de vogel in de hielen door en richt tegelijkertijd de kop en de steeds dunner wordende hals omhoog. Al doende wordt hij hoe langer hoe spichtiger en takachtiger; ten slotte lijkt hij werkelijk niet meer op de stoere figuur van zoëven. Hij is tak tussen de takken geworden, ofwel een bundel bruinachtig riet te midden der loodrecht omhoogstaande halmen van het riet, waartussen een roerdomp zich meest bevindt. Dit vindt zijn oorzaak in het feit dat de roerdomp nu aan de voorzijde van zijn omhooggerekte hals en ook aan de smalle borst een tekening van verticale, lichte en donkere strepen vertoont, die tevoren niet of niet zo duidelijk uitkwam. Door deze camouflage gaat de vogel volkomen teloor in het spel van licht en schaduw en de omgevende takken of tussen de halmen van het riet met zijn lichte en donkere partijen. Onvindbaar voor wie hem tevoren niet in het oog — of ingeval van hond, vos of otter in de neus — heeft gekregen, blijft onze roerdomp open en bloot staan, of draait, als ik voor zijn standplaats heen en weer ga drentelen, onmerkbaar mee. Daarbij houdt hij mij voortdurend in het vizier en wendt mij aldoor zijn overlans gestreepte hals en borst toe. We begrijpen nu zijn wetenschappelijke soortnaam *stellaris*, sterrenkijker, hoewel die niet juist is, want de vogel kijkt in deze uitgerekte stand volstrekt niet naar omhoog; maar recht vooruit naar de gevaarlijke situatie, al houdt hij kop en snavel ook gestrekt omhooggericht. Wie de roerdampen aan de slotgracht in Artis zo in hun merkwaardige 'paalhouding' ziet staan, begrijpt eens voor al, dat iemand, die van hun geheim niet op de hoogte is, ze in de natuur wel nooit anders dan bij louter toeval te zien zal krijgen. Beter, doeltreffender manier van verbergen laat zich eenvoudig niet denken voor een in gevaar verkerende rietvogel als de roerdomp. Men zou vlak langs een roerdomp-in-paalstand roeien of lopen kunnen, zonder van dichtbij ook maar het minste te merken. Hier mag in waarheid gesproken worden van een schutkleur. Maar verliezen we daarbij dan de schuthouding niet uit het oog! Uit natuurlijke behoefte, hier dus veiligheidshalve, wordt de paalhouding niet met schrandere opzet, maar uit aandrift (dus op onbewust geregelde wijze) jegens mij, als

natuurlijk driftobject, door de verontruste vogel aangenomen. Zolang de gevaarlijke toestand voortduurt, blijft de roerdomp starogend in zijn paalhouding volharden. Beweeg ik mij van links naar rechts voor hem heen en weer, dan blijft hij mij aldoor zijn gecamoufleerde hals en borst toewenden, onmerkbaar meedraaiend in de richting waarin het gevaar zich beweegt. De bijzondere beweeglijkheid der voetgewrichten staat hem daarbij toe, zich naar weerskanten om zijn lengte-as te draaien, zodat hij meestal geen stap behoeft te verzetten om een ander steunpunt te zoeken. Moet dit toch gebeuren, dan zie ik hem met de lange grijptenen, waarvan de middelste een op zij en van onderen 'ingekerfde' nagel draagt, die bij 't grijpen houvast kan geven, bijna onmerkbaar steun zoeken op andere halmen en takken, zonder dat door een schokkende beweging daarbij zijn aanwezigheid wordt verraden.

Bij mijn herhaalde proefnemingen kwam het wel eens voor, dat de vogel een kwartier of langer in zijn paalhouding bleef volharden, wanneer ik, zonder hem van dichtbij te naderen, in zijn buurt bleef. Op een avond heb ik een der Artis-roerdampen zo op de klok af vijftienveertig minuten op dezelfde plek kunnen fixeren. Stellig had ik hem nog langer in de paalhouding kunnen houden als men mij niet toevallig had weggeroepen. Ook wanneer ik de roerdampen op een afstand (van dichtbij gedraagt de vogel zich zoals we zullen zien heel anders!) met een 3½ m lange bamboestengel aanraakte, trokken zij zich van de stengel, die hem tamelijk stevig opzijduwde, hoegenaamd niets aan. Ze bleven in hun paalhouding volharden, zelfs wanneer ik ze door steviger duwen van de plaats drong. Ze weken dan uit, door zich in paalhouding te verplaatsen. Had mijn verschijning (als schrikwekkend driftobject) eenmaal de schuthouding bij ze opgewekt, dan waren ze er niet toe te bewegen, hun paalstand te laten varen voor en aler ik mij weer had verwijderd, of ze althans geruime tijd met rust had gelaten. Door bijkomstige omstandigheden lieten ze zich daarbij niet van hun stuk brengen, zoals mijn proeven met de lange bamboestengel bewezen.

Ik kom nog even terug op de roerdomp in onze tuin. Dagenlang heeft hij er gezeten en we zorgden er voortdurend voor, dat hij

voedsel vond bij het dichtbevoren plasje, waar we bovendien nog een bijt trachten open te houden. Het heeft niet mogen baten; hij heeft de vorst niet overleefd.

Evenals bij de reiger zien we dus het haast hulpeloze gedrag van een dier, dat de vorst wel zou kunnen ontvluchten door op zijn sterke wieden zuidwaarts te gaan, maar dat het niet kan, omdat hem de drang ertoe ontbreekt.

Het is goed u te realiseren dat een wat intiemere omgang met de roerdomp zeer reële gevaren meebrengt. Dr. Portielje zegt hierover:

Ik zal het nu eens niet bij een simpel verschrikken op afstand laten, maar recht op hem afgaan, als ging ik hem aanvallen. Als bij toverslag is de vogel nu van het ene uiterste in het andere, van zijn camouflerende paalstand in een ver-vaarlijke dreighouding overgeslagen. De zoëven nog zo spich-tig uitgerekte figuur ligt opeens verwoed, met half gesprei-de vleugels en opgerichte veren gevechtsklaar. De terugge-trokken hals lijkt nu opvallend fors door het zijdelings uit-staande gevederte. Hij vertoont geen spoor meer van de camouflerende strepentekening. Schrikwekkend ziet de kop eruit, imponerend vergroot door een donkere kroon van waaiervormig opgerichte kuifveren. Onheilspellend fonke-len de felle ogen en de snavel staat recht op mijn gelaat gericht! Vluchtdrift en schrik-emotie zijn blijkbaar van de baan, 'weggeperst' als ze werden door opwellende woede en drang tot verweer, merkbaar wordend in een werkelijk ont-zag inboezemende dreighouding. Dreigen is, welbeschouwd, een complex gedrag, waarin vechtdrift-en-woede, zowel als drang zich aan gevaar te onttrekken-en-schrik, alsook het instinct van een imponerend zelfvertoon met emotie van zelf-gevoel integreren. Zulk indrukwekkend imponeren brengt een tegenstander onder de ban van de benarde vogel en maakt hem min of meer weerloos! In een oogwenk bracht mijn veranderd optreden deze in- en uitwendige ommekeer bij de roerdomp tweeweg. Blijkbaar subjectief doen er zich bij hem hoe langer hoe meer vechtdrang en positief zelfvertoon gelden en wordt de drang tot vluchten door hem verdrongen of weggeperst. Eén verkeerde beweging van mijn kant zou

noodlottig kunnen werken, gezien de recht op mijn gelaat gericht blijvende snavel. Houd ik alle verdere beweging angstvallig in, dan laat de roerdomp langzaam zijn dreighouding varen om behoedzaam weg te sluipen of weer in paalhouding te verstarren. Beweeg ik mij opnieuw, dan gaan terstond alle veren weer omhoog en houdt hij zijn sneb weer dreigend gesperd op mijn gezicht gericht. Even buig ik mij voorover... daar schieten kop en hals pijlsnel omhoog en zou de stoot van de snavel mij recht in 't oog getroffen hebben, als ik mijn hoofd niet onmiddellijk achterovergebogen had, zodat het gevaarlijke, tweespitsige wapen aan het doel voorbijschiet.

Die felle snavelstoot van de met uitschietende kop en hals opspringende vogel, die hier zijn doel miste, zou een daarop niet verdachte tegenstander stellig in of vlak bij 't oog getroffen en voorlopig weerloos gemaakt of tot terugdeinzen gedwongen hebben.

In vernuftige proefjes toonde Portielje aan, dat de felle snavel inderdaad zijn aanval richt op het hoofd en dat het oog daarbij een grote kans loopt te worden geraakt. Het spreekt vanzelf, dat een begenadigd dierenkenner als Portielje zich aan dergelijke gevaarlijke experimenten kan wagen, maar dat hier voor een kind ernstige gevaren schuilen.

WATERHOENTJES EN MEERKOETEN.

De meest algemene vogels van de waterkant zijn, naast de wilde eenden, de waterhoentjes met hun rode en de meerkoeten met hun witte bles. Tot in de vijvers van stadsparken toe zijn ze algemeen, al blijven ze veel schuwer dan de wilde eenden.

Voor al in de winter bereikt mij nog wel eens de vraag of het niet gek is, dat men waterhoentjes slapend in de struiken heeft gevonden. Dat is helemaal niet zo gek, want waterhoentjes slapen graag op de takken van lage bomen en in heesters.

Het is wonderlijk om te zien hoe betrekkelijk makkelijk deze watervogel zich met zijn lange groene tenen in evenwicht weet te houden, zelfs op de dunste twijgen. In de winter vind je ze soms tot in de heesters van kleine plantsoentjes en tuinen toe

en dat is natuurlijk niet normaal, omdat ze wel graag in de buurt van water blijven.

Zolang er nog geen sneeuw ligt redden de waterhoentjes zich, evenals de meerkoeten, vrij goed, omdat ze vrijwel uitsluitend van plantaardig voedsel leven. Licht er echter een flink pak sneeuw dan wordt het leven voor beide vogels wel erg moeilijk en in zo'n winter sneuvelen er heel wat. U kunt dan waterhoentjes vinden met een duidelijke rode bles en andere, waarbij de bles vaal groen is. Die laatste zijn jongen van dit jaar; pas op het eind van de winter is hun bles ook rood.

Zwemmend zijn de waterhoentjes al heel gemakkelijk te herkennen aan hun knikkende kop en wippende staartje. Ze zorgen meestal wel zo dicht in de buurt van het riet te blijven, dat ze er snel in kunnen verdwijnen. Komt de nood aan de man dan kunnen ze ook duiken en onder water zwemmen.

Grappig is de manier waarop ze opvliegen. Ze lopen eerst een stuk te watertrappen en dan pas komen zij los. Hun poten bengelen dan eerst slap onder hun lichaam en pas als ze enige hoogte hebben gekregen, worden de poten recht naar achteren gestrekt. Meerkoeten zijn blijkbaar wat meer aan het water gebonden als waterhoentjes, maar zij grazen bij vorst toch wel op de wei. Ze liggen 's winters graag in grote troepen op de plassen, wat je van waterhoentjes niet ziet. Meerkoeten duiken veel en zelfs betrekkelijk diep om waterplanten van de bodem te halen. Ze eten ze pas op als ze weer boven zijn gekomen.

Bij vorst en sneeuw komen ze naar de kust en ze proberen vaak de groene algen aan het eind van de golfbrekers af te grazen. Toch sneuvelen er, evenals van waterhoentjes, heel veel in strenge winters. Pak je zo'n meerkoet, die door koude en honger aan het eind van zijn krachten schijnt te zijn, dan merk je hoe agressief ze kunnen zijn. Buiten merk je dat ook wel eens, als waterhoentjes te dicht in hun buurt komen. Ze worden prompt aangevallen en verjaagd. Bij zo'n aanval gebruikt de koet zowel zijn poten als zijn vleugels en hij kan rake klappen uitdelen.

Uitgeputte waterhoentjes en meerkoeten en ook andere vogels kunnen het beste worden gevoerd met gesneden of gehakte rauwe groenten zoals lof en boerenkool.

EENDEN.

Tot slot gaven we nog enkele plaatjes van eenden. Mocht het echt winter worden, dan is het aantal eenden op plaatsen waar het water open blijft veel groter.

Met goede plaatjes kunt u de kinderen een eind op weg helpen bij het herkennen van de vogels. Ik raad u vooral aan: 'Veldkenmerken van steltlopers, zwanen, ganzen en eenden' door L. Tinbergen met plaatjes in zwart en wit, uitgave N.J.N., en 'Vogelgids' met mooie gekleurde plaatjes, uitgave Elsevier.

Van de gewone wilde eend moeten alle kinderen mannetje en wijfje kunnen herkennen. Zelfs in de stad kunnen de kinderen zien hoe deze eenden voedsel zoeken aan de oppervlakte van het water of vrij ondiep door te grondelen, waarbij ze haast op hun kop in het water staan.

Die wilde eenden zijn eigenlijk nachtdieren, maar ik heb de indruk dat onze stadseenden zich sterk hebben aangepast aan de menselijke indeling van het etmaal en dat ze overdag in de stad fourageren.

Alle zwemeenden vliegen recht uit het water op. Laat de kinderen er eens op letten en ook op het sierlijke 'landen' op het water. Bij alle 'zwemeenden' staan de poten ongeveer in het midden van het lichaam, dat aan de buikzijde breed en plat is. Ze liggen dus a.h.w. op het water doordat hun opwaartse druk erg groot is. Bij de duikeenden (kuifeend en topper) staan de poten veel verder naar achteren en je kunt dat ook duidelijk zien aan de stand, waarin ze zitten. Die potenstand hangt nauw samen met het duiken. L. Tinbergen heeft dat in 'Vogels in hun domein', uitgave Scheltema & Holkema, Amsterdam, meesterlijk beschreven.

Een topper, die gaat duiken, begint met zijn veeren plat tegen het lichaam te leggen. Daarna spreidt hij zijn staart iets uit. Plotseling wordt de kop onder water gestoken en haast tegelijkertijd volgt het lichaam, voortgestuwd door een krachtigen ruk van de groote zwempooten. Deze worden in het volgend oogenblik zijdelings boven het lichaam gedraaid; hun zwembewegingen stuwen de eend schuin omlaag. Zonder energieke pootslagen lukt het duiken niet; zoo'n eend is veel lichter dan water en wanneer hij zich niet inspant, schiet hij

als een kurk naar de oppervlakte. Het aanleggen van de veeren vóór het duiken heeft dan ook stellig de beteekenis, dat er lucht uit het veerendek geperst wordt. Het soortelijk gewicht van de eend als geheel wordt daardoor groter, de opwaartsche druk in het water minder hevig en de krachtsinspanning om beneden te komen hoeft niet zoo aanzienlijk te zijn.

Dat het onderduiken veel inspanning kost, is ook te zien aan verzwakte vogels. Zij kunnen reeds den eersten sprong niet krachtig genoeg maken, worden omhoog gedrukt en zetten met hun zwempooten tegen de lucht in plaats van tegen het water af. Dit lukt natuurlijk niet en zoo blijft het met hun duiken bij een reeks mislukkende pogingen.'

Wil de eend boven komen, dan houdt hij op met zwemmen en hij zet de vleugels weer iets uit. De grote opwaartse druk drijft hem dan naar de oppervlakte. Vliegt hij uit het water op, dan moet hij evenals waterhoen en meerkoet, eerst een eind watertrappelen.

Hoe vinden de duikeenden nu hun voedsel? Ook dat beschrijft Tinbergen in het genoemde boekje beter dan ik het kan vertellen.

Met krachtige pootslagen begeeft de duikende vogel zich omlaag. De lichaamsas wijst in de zwemrichting; de hals is uitgestrekt en de vleugels blijven stijf opgevouwen in de draagveeren. Heeft hij den bodem bereikt, dan gaat hij dezen langs zigzaglijnen afzoeken. Zijn houding is dezelfde als bij het omhoogzwemmen. Zijn snelheid is groot, zelfs vele malen groter dan bij het zwemmen aan de oppervlakte. Het eigenlijke zoekwerk geschiedt nu met den snavel. Al 'slobberend' doorploegt hij het bovenste laagje van het zand. De eendensnavel is nl. evenals die van de steltloopers heel gevoelig. De beteekenis van het slobberen is dan ook stellig, dat de vogel de eetbaarheid van allerlei voorwerpen, die hij op den bodem ontmoet, op de proef stelt. Ontdekt hij iets van zijn gading, dan stopt hij en zoekt de plaats zorgvuldig af, anders raast hij door.

Eindelijk heeft hij iets gevonden. Nu houdt hij op met zijn roeibewegingen. Met de prooi in den snavel komt hij even

later boven, zonder er een poot voor uit te steken', want zijn lichtheid drijft hem omhoog. Een paar flinke slikbewegingen volgen en de buit is binnen.

Wat halen de toppers van den bodem? In het algemeen meer dierlijk voedsel dan de zwanen: schelpdieren (die met schaal en al opgeslokt worden); krabbetjes, garnalen, watertorren en vischjes. Toch wordt plantenkost niet versmaad: wortels, knolletjes en knoppen van waterplanten worden ook verorberd.

Het vermogen om te duiken maakt de toppers onafhankelijk van de ondiepten, waaraan de zwanen zoo zeer gebonden zijn. Wel is er voor hen ook een dieptegrens, maar die ligt vele malen lager dan die van de zwanen. Waar vijf meter water staat, kunnen zij nog met gemak den bodem bereiken'.

Ik heb al eens beschreven hoe de zilvermeeuwen in strenge winters de duikeenden terroriseren door hen het voedsel keer op keer af te pakken. Het is ellendig om te zien hoe de duikers van dag tot dag verzwakken tot zij tenslotte zelf een prooi voor de meeuwen worden.

*
*

Er is 's winters aan het water natuurlijk veel meer te zien dan wij konden vertellen. De vogelboekjes die ik u noemde kunnen een prettige hulp zijn om verder te komen.

Het volgende nummer

verschijnt eind januari 1958

**GEMEENTELIJKE
SCHOOL- EN KINDERTUINEN**

**Burgemeester Patijnlaan 57
's-Gravenhage**

Veranderingen in het
aantal benodigde
exemplaren moeten
— bij voorkeur schrift-
telijk — worden op-
gegeven aan het
bureau